

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดระยอง ผู้วิจัยได้ศึกษาทบทวนวรรณกรรมและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นหลักสำหรับการกำหนดกรอบแนวคิด หลักการ ทฤษฎี ตัวแปรของการศึกษา การกำหนดคำถามสำหรับการสร้างเครื่องมือ การรวบรวมข้อมูล เพื่อการวิเคราะห์ และการอภิปรายผลการศึกษา โดยมีเนื้อหา ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปจังหวัดระยอง
2. ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาจังหวัดระยอง
3. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร
4. มาตรฐานการท่องเที่ยวเชิงเกษตร
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ข้อมูลทั่วไปจังหวัดระยอง

จังหวัดระยองเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกของประเทศไทยเป็นจังหวัดที่มีรายได้ประชากรต่อหัวสูงที่สุดในประเทศ และผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดระยองอยู่ในอันดับ 2 ของประเทศไทย เป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงมากมาย และเป็นเมืองที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก ทั้งทางด้านอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว และการเกษตรกรรม อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครและท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ มีการคมนาคมที่สะดวก จังหวัดระยองในวันนี้จึงเป็นจุดหมายปลายทางที่นิยมอีกแห่งหนึ่งของนักท่องเที่ยว ที่ต้องการความสะดวกสบายพร้อมสรรพ และยังคงได้สัมผัสกับธรรมชาติที่บริสุทธิ์และบรรยากาศที่เป็นส่วนตัวไปพร้อมๆกัน

จังหวัดระยองมีเนื้อที่ประมาณ 3,552 ตารางกิโลเมตร หรือ 2,220,000 ไร่ เป็นจังหวัดที่มีขนาดใหญ่เป็นอันดับ 45 ของประเทศไทย ลักษณะพื้นที่ประกอบด้วยชายฝั่งทะเลยาวประมาณ 100 กิโลเมตร ที่ราบชายฝั่งทะเลที่ลาดสลับเนินเขาและภูเขา รวมกับพื้นที่ทิวเขาชะเมาทางทิศตะวันออก และทิวเขาที่อยู่กึ่งกลางของตัวจังหวัดเป็นแนวยาวจากอำเภอเมืองระยอง ขึ้นไปทางเหนือจนสุดเขตอำเภอเมืองฯมีแม่น้ำสำคัญ 2 สายคือ แม่น้ำระยอง ยาวประมาณ 50 กิโลเมตร ไหลลงสู่ทะเลที่ตำบลปากน้ำประแสร์ อำเภอเมืองระยองเป็นเมืองเก่าแก่แห่งหนึ่ง ปัจจุบันระยองแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 8 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองระยอง อำเภอแกลง อำเภอบ้านค่าย อำเภอบ้านฉาง อำเภอปลวกแดง อำเภวังจันทร์ อำเภอเขาชะเมาและอำเภอนิคมพัฒนา ซึ่งถนนสำคัญที่สามารถเดินทางเข้า

สู่จังหวัดระยองได้แก่ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3(สุขุมวิท ถนนบางนา-ตราด) ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 36 (บายพาส36) ทางหลวงจังหวัดระยองหมายเลข 344 (ถนนสาย บ้านบึง-แกลง) ทางหลวงหมายเลข 7 (มอเตอร์เวย์) (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย) และสถานที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตรในจังหวัดระยอง ได้แก่ สวนสุภัทราแลนด์ (อ.บ้านค่าย) สวนละไม(อ.วังจันทร์) สวนบ้านเรา (อ.แกลง) ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและผู้สูงอายุบ้านจำรุง (อ.แกลง) เป็นสวนขนาดใหญ่ที่มีพื้นที่มากกว่า100ไร่ สวนคุณไพบูลย์(อ.เมืองระยอง) สวนลุงทองใบ(อ.เมืองระยอง) เป็นสวนขนาดกลางมีพื้นที่50ไร่ สวนแสงแดด สวนลำควน สวนผู้ใหญ่เสวด สวนยายดา สวนปาทัน สวนผู้ใหญ่สมควร สวนสุปัญญา(อ.เมืองระยอง)สวนคุณพิชัย สวนคุณน้อย (อ.แกลง) สวนประสมทรัพย์ (อ.บ้านค่าย) เป็นสวนขนาดเล็กพื้นที่น้อยกว่า 50 ไร่

2. ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาจังหวัดระยอง

2.1 แผนพัฒนาจังหวัดระยอง พ.ศ. 2558 – 2561

การจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดระยอง พ.ศ.2558-2561 เป็นการดำเนินการภายใต้สถานการณ์และความเสี่ยงซึ่งเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงในจังหวัดและภายในประเทศ โดยเฉพาะภาวะผันผวนด้านเศรษฐกิจ พลังงานและภูมิอากาศ ที่เป็นไปอย่างรวดเร็วและส่งผลกระทบอย่างชัดเจนต่อจังหวัดทั้งเชิงบวกและลบ ดังนั้น ทิศทางการบริหารจัดการจังหวัดภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จึงเป็นการใช้จุดแข็งและศักยภาพที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาจังหวัดเพื่อสร้างความเข้มแข็งและรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของจังหวัด โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจภายในจังหวัดที่เน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของฐานการผลิตภาคเกษตร ภาคการท่องเที่ยว ขณะเดียวกัน จำเป็นต้องปรับตัวในการเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจภูมิภาคและประเทศ ซึ่งประเทศไทยมีพันธกรณีภายใต้กรอบความร่วมมือต่างๆ เพื่อสามารถใช้โอกาสที่เกิดขึ้นและเพิ่มภูมิคุ้มกันของทุนที่มีอยู่ในสังคมไทยได้อย่างเหมาะสม พร้อมก้าวสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในปี 2558 ขณะเดียวกันจำเป็นต้องสร้างความพร้อมสำหรับเชื่อมโยงด้านกายภาพทั้งโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์ควบคู่กับการยกระดับคุณภาพคน การเสริมสร้างองค์ความรู้ การพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ ให้เป็นพลังขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทย

นอกจากนี้ยังจำเป็นต้องมีการบริหารจัดการจังหวัดเพื่อสร้างความเป็นธรรมในสังคมให้มีความสำคัญกับการพัฒนาการบริหารราชการและปฏิบัติงานภาครัฐเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชนและเป็นไปตามหลักการบริการกิจการบ้านเมืองที่ดี รวมทั้งพัฒนาระบบและกลไกการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบอย่างมีส่วนร่วม ส่งเสริมให้ประชาชนทุกระดับ

มีโอกาสเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างเท่าเทียมและสร้างความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากร ควบคู่ไปกับปลูกจิตสำนึกค่านิยมประชาธิปไตยและธรรมาภิบาลแก่ประชาชนทุกกลุ่ม

โดยยังคงยึดหลักการ “เป็นเมืองที่มีคุณภาพชีวิตดี สร้างสมดุลการพัฒนา ภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” โดยการประยุกต์ใช้แนวคิดดังกล่าวและสร้างความมั่นใจว่าการพัฒนาจะเป็นไปในแนวทางที่ยั่งยืนและสร้างความสุขให้กับคนระของทุกภาคส่วนจำเป็นต้องพิจารณาการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกจังหวัดอย่างรอบคอบและวางจุดยืนในการพัฒนาระยะยาว

กรอบแนวคิดการพัฒนาจังหวัดระยอง จึงเป็นการดำเนินการเพื่อให้บรรลุภารกิจของ จังหวัดโดยใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัญชานำทาง และคำนึงถึงบริบทการเปลี่ยนแปลงที่ จะเป็นทั้งโอกาสและข้อจำกัดเป็นแนวทางในการพัฒนาในอนาคต มีดังนี้

2.1.1 การเป็นเมืองที่มีคุณภาพชีวิตดี (city of good quality of life) เสริมสร้างการพัฒนา จังหวัดระยองให้เป็นเมืองที่ประชาชนมีสุขภาพดี สวัสดิการดี อยู่ในสิ่งแวดล้อมและผังเมืองที่ดี โดย สุขภาพดี คือ การมีสุขที่ดีทั้งทางกาย ใจ จิตวิญญาณ/ปัญญา และสังคมส่วนสวัสดิการที่ดี คือ ประชาชนและผู้ด้อยโอกาสทางสังคมได้รับสวัสดิการจากภาครัฐตามสิทธิขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง ในขณะที่กลุ่มวัยทำงาน ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างทั่วถึงและได้รับความช่วยเหลืออย่าง ทันทั่วถึงและอยู่ในสิ่งแวดล้อมและผังเมืองที่ดี คือ สิ่งแวดล้อมน่าอยู่และปลอดภัยเพื่อการมี สุขภาพที่ดีมีโครงสร้างของเมืองที่เหมาะสมกับสภาพภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ชุมชน รวมทั้งการจัดการโครงสร้างพื้นฐานที่ครบถ้วนและทั่วถึง

2.1.2 การสร้างสมดุลการพัฒนา (balanced of development)

1) การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจสู่การเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน การให้ ความสำคัญกับการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจบนฐานความรู้ความคิดสร้างสรรค์และภูมิปัญญาภายใต้ ปัจจัยสนับสนุนที่เอื้ออำนวยและระบบการแข่งขันที่เป็นธรรมมุ่งปรับโครงสร้างการค้าและการลงทุน ให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดทั้งภายในและต่างประเทศสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสาขาบริการ ที่มีศักยภาพพัฒนาภาคอุตสาหกรรมสู่อุตสาหกรรมฐานความรู้เชิงสร้างสรรค์และเป็นมิตรต่อ สิ่งแวดล้อมพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์ภายใต้กฎหมายและกฎระเบียบต่างๆ เพื่อให้เป็นฐานเศรษฐกิจของประเทศที่เข้มแข็งและขยายตัวอย่างมีคุณภาพ

2) การปรับเปลี่ยนการพัฒนาและการขยายตัวของอุตสาหกรรม จากภาพของ อุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดมลภาวะ ไปเป็นเมืองอุตสาหกรรมน่าอยู่ทั้งในด้านสิ่งแวดล้อม สังคม สุขภาพของประชาชน และเศรษฐกิจที่ดี

3) การนำแนวความคิดเขตอุตสาหกรรมพิเศษเชิงนิเวศ (eco-industrial town) มา ใช้อย่างจริงจัง โดยจัดการวัตถุดิบของเสีย ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการผลิตแบบครบวงจร ด้วยการลด ของเสียให้เป็นศูนย์ (zero waste) การนำมาใช้ใหม่และการแปรรูป (reuse & recycle)

4) การเพิ่มน้ำหนักให้กับการพัฒนาด้านสังคม สุขภาพสิ่งแวดล้อม การเกษตรการท่องเที่ยว และพาณิชย์กรรม เพื่อกลับไปสู่โครงสร้างเศรษฐกิจ 4 ขา ซึ่งเป็นพื้นฐานเศรษฐกิจและวิถีชีวิตของประชาชนเพื่อให้เกิดความสมดุลในการพัฒนาและการเจริญเติบโต

5) การเพิ่มศักยภาพการประกอบธุรกิจการค้าอย่างกว้างขวาง ทั้งการค้าปลีกและการค้าส่ง เพื่อให้มีความเข้มแข็งสามารถแข่งขันในเวทีอาเซียนได้

2.1.3 การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง(sufficiency economy philosophy)

สังคมระบื่อน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในภาคีการพัฒนากระจายไปทุกภาคส่วน โดยภาครัฐใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญานำทางในการขับเคลื่อนนโยบายรัฐบาล นโยบายกระทรวง วางกฎระเบียบต่างๆ เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันในด้านให้เกิดความสมดุลและกระแสนการดำเนินงานตามหลักธรรมาภิบาล ภาคธุรกิจเอกชนให้ความสำคัญกับการพึ่งตนเองใช้วัตถุดิบในประเทศและภูมิปัญญาท้องถิ่น ลงทุนขยายกิจการอย่างค่อยเป็นค่อยไปแบ่งผลกำไรคืนสู่สังคมและดูแลพนักงานอย่างมีคุณธรรม ภาคเกษตร เน้นการนำเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริไปประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มรายได้และลดรายจ่ายของครัวเรือน ขณะที่ชุมชน เน้นการมีส่วนร่วม การพึ่งตนเอง พัฒนาวัฒนธรรมและคุณภาพชีวิตผ่านกระบวนการจัดทำแผนชุมชน สร้างแผนชุมชนที่มีคุณภาพเป็นภูมิคุ้มกันชุมชนเข้มแข็ง สำหรับภาคประชาชนรู้จักและเข้าใจปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สร้างกระแสนผ่านสื่อรูปแบบต่างๆ เพื่อสร้างความเข้าใจหลักความพอประมาณ และความมีเหตุมีผล การมีภูมิคุ้มกัน และเงื่อนไขมีความรู้ ควบคู่คุณธรรมในการดำเนินชีวิต

2.2 วิสัยทัศน์การพัฒนาจังหวัดระยอง (พ.ศ.2557-2560) พันธกิจและเป้าประสงค์

2.2.1 วิสัยทัศน์จังหวัดระยอง (vision) ประชาสุข ท่องเที่ยวอนุรักษ์ เกษตร

สร้างสรรค์ อุตสาหกรรมเป็นมิตรพร้อมสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

2.2.2 พันธกิจ (mission)

1) พัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดเชิงสร้างสรรค์ให้มีมูลค่าทางเศรษฐกิจควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวให้คงสภาพ

2) ส่งเสริมและพัฒนาผลผลิตเกษตรและผลิตภัณฑ์แปรรูปให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดและมีคุณภาพมาตรฐานปลอดภัยต่อผู้บริโภคทั้งภายในและต่างประเทศ

3) ผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์โดยใช้องค์ความรู้เชิงสร้างสรรค์เพื่อสร้างความแตกต่างและความโดดเด่น

4) สร้างเสริมจิตสำนึกสาธารณะและพัฒนาภาคอุตสาหกรรมและพาณิชย์กรรมให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีความรับผิดชอบต่อสังคม และอยู่ร่วมกับชุมชนได้อย่างยั่งยืน

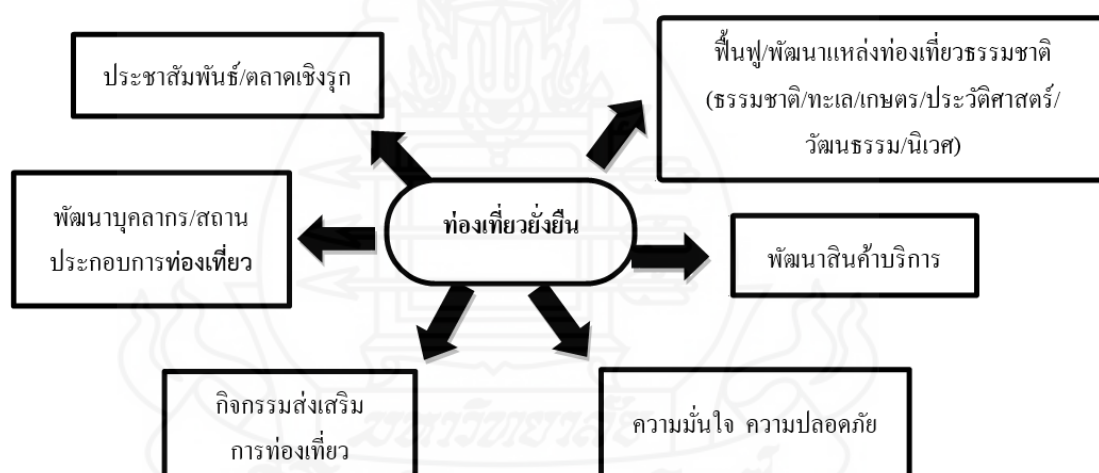
5) พัฒนาและเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชน และสังคมระบองให้มีความเข้มแข็ง และดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

6) พัฒนาจังหวัดระยองด้านการท่องเที่ยว การค้าการลงทุน การผลิตสินค้าและบริการเพื่อรองรับภูมิภาคอาเซียนบนฐานปัญญา นวัตกรรม ความคิดสร้างสรรค์ และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

2.3 ยุทธศาสตร์การพัฒนา (strategy)

การพัฒนาจังหวัดให้เป็นไปในทิศทางที่มั่นคง สังคมสงบสุข เศรษฐกิจก้าวหน้า และประชาชนดำรงชีวิตอย่างมีความสุข ภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกจังหวัดที่คาดการณ์ได้ยากทั้งทางการเมือง และผันผวนทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นบ่อยครั้ง การจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดจึงต้องเร่งสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อป้องกันความเสี่ยงต่าง ๆ และเสริมสร้างรากฐานการพัฒนาให้เข้มแข็ง รวมทั้งสร้างโอกาสในการพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าต่อไป โดยได้กำหนดยุทธศาสตร์และให้ความสำคัญของการพัฒนาเป็นลำดับ

1) **ประเด็นยุทธศาสตร์** การส่งเสริมและพัฒนากิจการท่องเที่ยวของจังหวัดให้มีมูลค่าทางเศรษฐกิจควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวให้คงอยู่อย่างยั่งยืน

ภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิดของแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

การพัฒนาและการฟื้นฟูการท่องเที่ยวของจังหวัดระยองเพื่อส่งเสริมให้มีการสร้างแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ เพื่อสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนในชุมชนนั้น ๆ โดยคำนึงถึงสิ่งเหล่านี้ ได้แก่ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดให้มีความสวยงามและปลอดภัย พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมากยิ่งขึ้น รวมทั้งฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวเดิมที่มีอยู่ เช่น เกาะเสม็ด หาดแม่รำพึง บ้านเพ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้เกิดรายได้แก่ชุมชน รวมทั้งยังต้องส่งเสริมให้มีการโฆษณาประชาสัมพันธ์ และการพัฒนาการตลาดการท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักแพร่หลาย มุ่งหวังเพิ่มนักท่องเที่ยวและเพิ่มรายได้แก่จังหวัด

2) **เป้าประสงค์เชิงยุทธศาสตร์** เพื่อสร้างคุณค่าเพิ่มให้กับแหล่ง/สถานที่ท่องเที่ยวของจังหวัดรวมทั้ง สร้าง พัฒนา พื้นฟูและอนุรักษ์ให้คงอยู่อย่างยั่งยืน

3) **กลยุทธ์** การกำหนดกลยุทธ์หรือแนวทางการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์พัฒนาและฟื้นฟูการท่องเที่ยว (ระยอง) อย่างยั่งยืน โดยขับเคลื่อนยุทธศาสตร์มุ่งเน้นการทำงานเชิงรุกด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว ดึงดูดการพัฒนาการท่องเที่ยว สร้างความแข็งแกร่งของพื้นที่ และสร้างที่ยั่งยืนในการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยว ตามลำดับ

(1) พื้นฟูและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเดิมและแหล่งท่องเที่ยวใหม่ให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจและคงอยู่อย่างยั่งยืน

(2) พัฒนาสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวให้มีความหลากหลายและได้มาตรฐาน

(3) พัฒนาขีดความสามารถของบุคลากรด้านการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพมากขึ้น

(4) สร้างจิตสำนึก/กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยว ในการอนุรักษ์ทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว

(5) ส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ การตลาด การจัดกิจกรรม เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยว

(6) ฟื้นฟูภาพลักษณ์ เสริมสร้างการป้องกัน และรักษาความปลอดภัยเพื่อยกระดับความเชื่อมั่นด้านการท่องเที่ยวของจังหวัด (Safe and Security) (สำนักบริหารยุทธศาสตร์จังหวัดภาคตะวันออก)

3. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

3.1 ความหมายการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

กรมส่งเสริมการเกษตร (2557) ได้ให้ความหมายการท่องเที่ยวเชิงเกษตรคือการเดินทางไปยังพื้นที่ชุมชนเกษตรกรรม สวนเกษตร วนเกษตรสวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์และสัตว์เลี้ยงแหล่งเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ สถานที่ราชการ สถาบันการศึกษาที่มีผลงานวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตทางการเกษตรที่ทันสมัย บนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคมร่วมกัน

คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง (2557) ได้นิยามการท่องเที่ยวการเกษตรว่าเป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการเรียนรู้วิถีชีวิตเกษตรกรรมของชาวชนบท ด้วยการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมรวมถึงด้านวัฒนธรรม ประเพณี อันจะทำให้ก่อเกิดรายได้แก่ชุมชน มีการอนุรักษ์ทรัพยากรไปพร้อมกันโดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบกับสิ่งแวดล้อมและชุมชน

วัฒนา มโนรัตน์ (2552) อธิบายว่า การท่องเที่ยวเชิงเกษตร หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่เกษตรกรรม สวนเกษตร วนเกษตร สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์และสัตว์เลี้ยงที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวในการดำเนินกิจกรรมและการท่องเที่ยวในด้านเกษตรกรรม เพื่อให้ได้ความรู้ ได้ประสบการณ์ใหม่ๆบนพื้นฐานความรับผิดชอบ และมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของพืชผล ไร่ นา และวิถีความเป็นอยู่ของเกษตรกร ทำให้เกิดการเรียนรู้ด้านการเกษตรและวิถีการดำรงชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี และเป็นการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดการเรียนรู้มาทำให้เกิดประโยชน์ก่อให้เกิดรายได้ต่อชุมชน

ราณี อธิษัญกุล (2556) ได้ให้ความหมายการท่องเที่ยวเชิงเกษตร หมายถึง การท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นทางด้านการเรียนรู้วิถีเกษตรกรรมของชาวชนบท โดยเน้นการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวในการดำเนินกิจกรรมให้เกิดการเรียนรู้ด้านการเกษตรและวิถีการดำรงชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี และเป็นการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดการเรียนรู้มาทำให้เกิดประโยชน์ก่อให้เกิดรายได้ต่อชุมชน และตัวเกษตรกร การท่องเที่ยวเชิงเกษตร จะเป็นการอนุรักษ์ควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนและผล กระทบต่อสภาพสิ่งแวดล้อม

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรทั้งหมดที่กล่าวมา จะเห็นว่า การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นการเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่เกษตรกรรม สวนเกษตร วนเกษตร สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์และสัตว์เลี้ยง เพื่อชื่นชมความสวยงาม ความสำเร็จ และเพลิดเพลินในสวนเกษตร ได้ความรู้ ได้ประสบการณ์ใหม่ บนพื้นฐานความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมของสถานที่แห่งนั้น จะต้องมีการบริหารจัดการที่ดี ของบุคคล ทั้ง 3 กลุ่มที่มีความเกี่ยวข้องกันคือ เจ้าของสวน ผู้จัดนำเที่ยวรวมถึงมัคคุเทศก์และนักท่องเที่ยวที่ต่างกลุ่มจะต้องรู้วิธีการจัดการอย่างมีระบบเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ยั่งยืน ดังนี้

3.2 แนวทางบริหารจัดการของเจ้าของสวน

- 3.2.1 การเตรียมสถานที่ที่เข้าชมควรเป็นเส้นทางวงรอบเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เห็น
- 3.2.2 หากมีการสาธิตได้ ควรจัดเจ้าหน้าที่เตรียมสาธิตให้ชม
- 3.2.3 การมีมัคคุเทศก์นำชมสวน สามารถอธิบายได้ดีเท่ากับหรือมากกว่าเจ้าของสวน (มีเกร็ดความรู้เปรียบเทียบ)
- 3.2.4 การจัดมุมสถานที่พักผ่อน จัดมุมบริการอาหารและเครื่องดื่มจำหน่าย (โดยอาจขอให้เพื่อนบ้านบริการแทน เพื่อกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น) มุมนี้จำหน่ายผลิตภัณฑ์สินค้าของที่ระลึกด้วย ทั้งของในสวนและของเพื่อนบ้านใกล้เคียง)
- 3.2.5 การจัดเตรียมอุปกรณ์ที่ทั้งขยะ แยกขยะเปียกและขยะแห้ง
- 3.2.6 การมีบริการห้องสุขาที่สะอาด

3.3 แนวทางบริหารจัดการของผู้ประกอบการนำเที่ยวหรือมัคคุเทศก์

3.3.1 การรอบรู้สถานที่/สวนแห่งนั้นอย่างละเอียด เพื่อให้ข้อมูลในการตัดสินใจและการเตรียมตัวแก่นักท่องเที่ยว

3.3.2 การรู้ข้อมูลควรปฏิบัติและข้อห้ามในการเที่ยวสวนเกษตร และถ่ายทอดให้นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจก่อนเดินทาง

3.3.3 หลังจากนำนักท่องเที่ยวชมแล้ว ควรหาเวลาให้นักท่องเที่ยวมีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นสัก 15-20 นาที ระหว่างเดินทางกลับ หรือเป็นการประเมินผลการชมสวนนั้นๆเพื่อนำไปปรับปรุงได้

3.4 แนวทางการเตรียมตัวไปท่องเที่ยวเชิงเกษตรของนักท่องเที่ยว

3.4.1 การเป็นผู้ที่สนใจการทำสวนเกษตรและสาขาที่จะไปชม

3.4.2 การมีการเตรียมตัวเดินทาง และเตรียมอุปกรณ์ของที่ไปตามที่ผู้จัดรายการนำเที่ยวแนะนำ

3.4.3 หากมีความชอบถ่ายภาพเป็นที่ระลึก ควรเตรียมกล้องไปด้วย

3.4.4 การปฏิบัติตามข้อแนะนำและข้อห้ามของแต่ละสถานที่ เพราะต้นพืชและธรรมชาติรอบด้านนั้นมีความอ่อนไหวและเปราะบาง มีโอกาสติดเชื้อโรคจากผู้ที่ไปเยือนได้ ในทำนองเดียวกันนักท่องเที่ยวบางคนเป็นภูมิแพ้ต่อยาฆ่าแมลงง่ายก็ควรระมัดระวังเช่นกันในช่วงที่เข้าของสวนฉีดยาป้องกันแมลงและเชื้อราที่สามารถทำลายต้นพืชได้

3.4.5 การมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อม เพื่อให้สถานที่ท่องเที่ยวที่ไปเยือนมีสภาพแวดล้อมที่ดี สะอาดและสวยงาม

3.5 แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรแต่ละแห่ง จะมีกิจกรรมที่จะบริการให้บริการนักท่องเที่ยวหลายกิจกรรม แล้วแต่สภาพจุดท่องเที่ยวเชิงเกษตรแต่ละแห่ง

3.5.1 ประเภทนักท่องเที่ยวร่วมกิจกรรมระยะสั้น ได้แก่ การเข้าชมสวนเกษตร โดยนักท่องเที่ยวอาจเก็บผลผลิตในสวนหรือซื้อผลผลิตโดยเลือกเก็บได้ และทำกิจกรรมพื้นบ้านระยะสั้นร่วมกับชาวบ้าน เช่น ชีควาย นั่งเกวียน และอื่นๆ

3.5.2 ประเภทให้นักท่องเที่ยวพักแรมในหมู่บ้าน เพื่อศึกษาและสัมผัสกับชีวิตของชาวชนบทเกษตร โดยนักท่องเที่ยวจะได้รับบริการที่อบอุ่น ปลอดภัย สะดวกและสะอาด

3.5.3 ประเภทอบรมให้ความรู้เกษตรแผนใหม่และความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน การทำการเกษตรแผนใหม่ เช่น การปลูกและการดูแลรักษา การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร อาจมีการให้ใบประกาศนียบัตรด้วย การเรียนรู้ภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่น การศึกษาแมลงที่มีประโยชน์ พืชผักพื้นเมืองที่กินได้ การทำน้ำตาลมะพร้าวและน้ำตาลโตนด ฯลฯ

3.5.4 ประเภทจำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์เกษตรสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านของเกษตรกร ของใช้และของที่ระลึกต่างๆ ผลไม้สด ดอกไม้สด เมล็ดพันธุ์พืชที่น่าสนใจให้นักท่องเที่ยวซื้อไปปลูก

3.5.5 ประเภทให้รู้ทางธุรกิจ ช่วงที่ธุรกิจอื่นๆประสบปัญหาจากธุรกิจตกต่ำ ให้นักท่องเที่ยวส่วนหนึ่งเดินทางมาท่องเที่ยวเพื่อหาช่องทางในการทำธุรกิจเกี่ยวกับการเกษตร เพราะเป็นธุรกิจที่ให้ผลตอบแทนเร็ว การท่องเที่ยวในลักษณะนี้นอกจากจะช่วยเอื้อประโยชน์ให้แก่เกษตรกรแล้วยังเป็นหนทางที่ช่วยภาคเอกชนที่รับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบันอีกด้วย

3.6 รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตร รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตร สามารถแบ่งได้ 3 ประเภทดังนี้

3.6.1 แบบกิจกรรมรายบุคคล ได้แก่ การนำเที่ยวชมสวนของเกษตรกรรายบุคคลที่ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพ เช่น สวนทุเรียน มังคุด สวนไม้ดอกไม้ประดับ หรือแม้แต่ฟาร์มเลี้ยงสัตว์ ทั้งนี้ผู้เยี่ยมชมจะได้รับความรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิต การจัดการ การตลาดแล้วยังสามารถซื้อผลิตภัณฑ์ต่างๆ ที่ทางสวนจัดขึ้นอีกด้วย

3.6.2 กิจกรรมการท่องเที่ยวตามฤดูกาลหรือเทศกาล เช่น การจัดงานวันทุเรียนโลก งานวันเงาะโรงเรียนทุ่งทานตะวันบาน ทุ่งดอกปทุมมา ซึ่งการท่องเที่ยวแบบนี้จะมีขึ้นเฉพาะในช่วงที่มีการจัดนิทรรศการเกี่ยวกับการเกษตรเท่านั้น

3.6.3 กิจกรรมการท่องเที่ยวตามชุมชนหรือหมู่บ้านเกษตรกร ซึ่งเกษตรกรในชุมชนร่วมกันจัดตั้ง บริหาร และจัดการท่องเที่ยว โดยกรมส่งเสริมการเกษตรให้ความร่วมมือสนับสนุนในการจัดทำโครงสร้างทางกายภาพ การจัดภูมิทัศน์ การให้แนวความคิดในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับพื้นที่และความสามารถของเกษตรกรในชุมชน

3.7 รูปแบบการท่องเที่ยวแหล่งธรรมชาติที่นิยมจัดในประเทศไทย

3.7.1 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotourism) เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการอนุรักษ์ธรรมชาติและวัฒนธรรมประจำถิ่น โดยมุ่งประสานประโยชน์ด้านเศรษฐกิจเข้ากับการรักษาเอกลักษณ์ทางสังคม วัฒนธรรม สภาพแวดล้อม และวิถีชีวิตของชุมชน ลักษณะสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

3.7.2 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเล (marine ecotourism) เป็นการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติทางทะเล และท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศทางทะเล

3.7.3 การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา (geo-tourism) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่เป็นหินผา ลานหินทราย อุโมงค์ โพร่ง ถ้ำน้ำลอด และถ้ำหินงอกหินย้อย

3.7.4 การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (agro-tourism) เป็นการท่องเที่ยวไปยังพื้นที่เกษตรกรรม สวนเกษตร วนเกษตร สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์ และเลี้ยงสัตว์

4.มาตรฐานการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร หมายถึง การกำหนด แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการ การบริการและความปลอดภัย เพื่อการยกระดับคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก ได้แก่

1. สักยภาพการบริหารจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร
2. สักยภาพการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร
3. สักยภาพการให้บริการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร
4. สักยภาพการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

โดยคำนึงถึงการสร้างจิตสำนึกและความมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคม ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ตัวชี้วัดมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร หมายถึง ปัจจัยหลักหรือปัจจัยรอง / ตัวแปรหลักหรือตัวแปรรอง ที่ถูกกำหนดขึ้นเพื่อแสดงถึงคุณลักษณะขององค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร สำหรับนำไปใช้ในการประเมินคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ประเภทของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

1. แบ่งตามลักษณะกิจกรรมการเกษตรหลัก สามารถแบ่งได้ 5 ประเภท คือ การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ การประมง การเกษตรและป่าไม้ และการเกษตรแบบผสมผสาน
2. แบ่งตามลักษณะเจ้าของกิจการ และการบริหารจัดการ สามารถแบ่งได้เป็น 7 ประเภท คือ โครงการตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระบรมวงศานุวงศ์ บริหารจัดการโดยภาครัฐ (หน่วยราชการและรัฐวิสาหกิจ) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน บริษัทเอกชน วิสาหกิจชุมชน และบุคคลทั่วไป
3. แบ่งตามขนาดของแหล่งท่องเที่ยว กำหนดตามขนาดพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยว แบ่งได้ 3 ประเภทคือ แหล่งท่องเที่ยว ขนาดใหญ่ (51 ไร่ ขึ้นไป) ขนาดกลาง (21-50ไร่) และ ขนาดเล็ก (ไม่เกิน 20 ไร่)

กรอบแนวคิดและกำหนดเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การกำหนดกรอบแนวคิดและกำหนดเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรพิจารณาจาก องค์ประกอบของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว 5 ปัจจัย ร่วมกับมุมมองด้านการพัฒนาอย่างยั่งยืน 5 ปัจจัยดังนี้

• องค์ประกอบของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

1. ปัจจัยด้านความดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว (Attraction)
2. ปัจจัยด้านสิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities)
3. ปัจจัยด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility)
4. ปัจจัยด้านความหลากหลายของกิจกรรม (Activities)
5. ปัจจัยด้านที่พัก (Accommodation)

• มุมมองด้านการพัฒนายั่งยืน

1. ปัจจัยด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยว (Site Management)
2. ปัจจัยด้านแหล่งเรียนรู้ทางการเกษตร (Knowledge Management)
3. ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและความเข้มแข็ง (Community Participations and Community Strength)
4. ปัจจัยด้านความมีไมตรีจิต (Hospitality)
5. ปัจจัยด้านความปลอดภัย (Safety)

ผลการพิจารณาปัจจัยย่อยทั้ง 10 ปัจจัย สามารถกำหนดตัวชี้วัดมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้ 4 องค์ประกอบ คือ

1. ศักยภาพการบริหารจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร
2. ศักยภาพการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร
3. ศักยภาพการให้บริการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร
4. ศักยภาพการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร

องค์ประกอบที่ 1 : ศักยภาพการบริหารจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร หมายถึง ความสามารถในการดำเนินงาน วางแผน ควบคุม ดูแลและจัดการแหล่งท่องเที่ยวให้สามารถอยู่ได้อย่างยั่งยืนประกอบด้วย 10 ตัวชี้วัด ดังนี้

1. โครงสร้างการบริหารจัดการองค์กรและแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว พิจารณาจากการวางแผนบุคลากร งบประมาณ ผลิตผลทางการเกษตร แผนการตลาด เป็นต้น
2. การกำหนดแผนการบริหารจัดการพื้นที่อย่างเป็นระบบ เช่น กำหนดเขต การใช้ประโยชน์พื้นที่เพื่อการเกษตร พื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว พื้นที่อนุรักษ์ ถนนและลานจอดรถ เป็นต้น
3. การจัดการด้านความปลอดภัยสำหรับนักท่องเที่ยว การเตรียมความพร้อมด้านการรักษาความปลอดภัย การรักษาพยาบาลเบื้องต้นเมื่อเกิดอุบัติเหตุหรือเจ็บป่วย
4. การจัดการของเสียในแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ขยะ สิ่งปฏิกูล น้ำเสีย และมลพิษ ในอากาศที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยว

5. การยอมรับและความร่วมมือกับชุมชนโดยรอบ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในวิสาหกิจชุมชน การศึกษาวัฒนธรรม การจ้างงานและสร้างรายได้ในชุมชน
6. การสร้างเครือข่ายเพื่อสนับสนุนแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ บริษัทท่องเที่ยว ความเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ การสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน
7. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การรักษาความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรการผลิต ได้แก่ ดิน น้ำ ป่าไม้ การผลิตแบบปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพอนามัย
8. การบำรุงรักษาระบบสาธารณูปโภคและทรัพยากรการท่องเที่ยว ได้แก่ การรักษาความสะอาดห้องน้ำและที่พัก การดูแลรักษาระบบถนน ไฟฟ้า ประปา และโทรศัพท์การปรับปรุงภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยว
9. การส่งเสริมการขาย เพิ่มมูลค่าและพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ได้แก่ การแปรรูปผลผลิตการเกษตร ไปเป็นผลิตภัณฑ์เกษตร การพัฒนาฉลากและบรรจุภัณฑ์ การยกระดับมาตรฐานสินค้าไปสู่สากล เพื่อสร้างแรงจูงใจในการซื้อสำหรับลูกค้า
10. การโฆษณาและประชาสัมพันธ์ของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ แผ่นพับ ป้ายโฆษณา การประชาสัมพันธ์ผ่านทางเว็บไซต์ หนังสือพิมพ์ วิทยุ หรือโทรทัศน์ เป็นต้น

องค์ประกอบที่ 2 : ศักยภาพการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร หมายถึง ความพร้อมในการจัดให้บริการขั้นพื้นฐานสำหรับนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวอีกทั้งเป็นองค์ประกอบที่ช่วยเสริมสร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยว ประกอบด้วย 7 ตัวชี้วัด ดังนี้

1. เส้นทางเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เดินทางสะดวกและปลอดภัย (ความสะดวกพิจารณาจากช่วงเวลาที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้ต่อปี)
2. ความพร้อมของระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน ได้แก่ ถนน ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ และอินเทอร์เน็ต
3. ความพร้อมด้านที่พักสำหรับบริการนักท่องเที่ยว ได้แก่ การมีหรือไม่มีที่พักในแหล่งท่องเที่ยวประเภทของที่พัก เช่น ที่พักแบบโฮมสเตย์ หรือแบบกางเต็นท์นอน
4. ความพร้อมด้านอาหารสำหรับนักท่องเที่ยว แบ่งเป็น ไม่มีอาหารบริการ มีอาหารบริการเฉพาะเมื่อสั่งจองล่วงหน้า และมีร้านอาหารบริการในแหล่งท่องเที่ยว
5. การกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับขนาดพื้นที่ มีการกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวหรือไม่ มีการกระจายหรือส่งต่อนักท่องเที่ยวไปสู่แหล่งท่องเที่ยวอื่นหรือไม่ เมื่อมีนักท่องเที่ยวเกินกว่าจำนวนที่กำหนด

6. การเตรียมความพร้อมของบุคลากรในการรองรับนักท่องเที่ยว มีบุคลากรพร้อมต้อนรับนักท่องเที่ยวตลอดเวลาหรือไม่ และมีเพียงพอหรือไม่ ในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยว

7. การกำหนดช่วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยว มีการกำหนดช่วงฤดูกาลหรือระยะเวลาเปิด-ปิด ของแหล่งท่องเที่ยว ที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวได้ตลอดปีหรือไม่

องค์ประกอบที่ 3 ศักยภาพการให้บริการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร หมายถึง ความสามารถในการสร้างคุณค่าให้กับตัวสินค้าที่ให้บริการภายในแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย 9 ตัวชี้วัด ดังนี้

1. การต้อนรับและสร้างความคุ้นเคยสำหรับนักท่องเที่ยว มีการบรรยาย แนะนำสถานที่และกิจกรรมการท่องเที่ยว แจ้งให้ทราบถึงกติกาและการปฏิบัติตนของนักท่องเที่ยว ขณะเยี่ยมชมหรือพักอยู่ในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว

2. มีมัคคุเทศก์หรือผู้นำชมสำหรับนักท่องเที่ยว เพื่ออธิบายถ่ายทอดความรู้และข้อมูล แหล่งท่องเที่ยวได้อย่างครบถ้วน มัคคุเทศก์หรือผู้นำชมสามารถพูดภาษาต่างประเทศได้หรือไม่

3. ร้านขายของใช้ประจำวัน ของฝากและของที่ระลึก สำหรับให้บริการนักท่องเที่ยว จัดจำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์ ใช้ในแหล่งท่องเที่ยว หรือนำกลับบ้าน

4. ความหลากหลายของกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว มีกิจกรรมที่เสริมสร้างความรู้ การพักผ่อนและให้ความบันเทิง ภายในแหล่งท่องเที่ยวที่ประเภท

5. การให้บริการด้านความรู้และข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยว เช่น เอกสารหรือ แผ่นพับ บอร์ดหรือป้ายแสดงข้อมูลหรือความรู้ด้านการเกษตร และการสาธิตวิธีปฏิบัติ

6. การให้บริการด้านยานพาหนะเยี่ยมชมสำหรับนักท่องเที่ยว ได้แก่ บริการรถพ่วง รถจักรยานหรือพาหนะต่างๆ สำหรับบริการนักท่องเที่ยวแบบหมู่คณะ หรือส่วนบุคคล

7. การให้บริการติดต่อสื่อสารสำหรับนักท่องเที่ยว ได้แก่ การให้บริการส่งจดหมาย โทรศัพท์ภายในและภายนอกประเทศ บริการอินเทอร์เน็ต

8. การให้บริการการฝึกอบรมและการถ่ายทอดองค์ความรู้ ได้แก่ การให้บริการอุปกรณ์ฝึกทักษะเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง และการให้บริการฝึกอบรมเป็นหมู่คณะ

9. การให้บริการสำหรับผู้สูงอายุและคนพิการ แหล่งท่องเที่ยวมีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับบริการผู้สูงอายุและคนพิการหรือไม่ ที่สำคัญ ได้แก่ ห้องน้ำ ทางลาดเอียง ทางสัญจร สื่อเพื่อการเรียนรู้และฝึกอาชีพผู้สูงอายุและคนพิการ

องค์ประกอบที่ 4 : ศักยภาพการดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร หมายถึง ความสามารถในการสร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยว ประกอบด้วย 8 ตัวชี้วัด ดังนี้

1. ความโดดเด่นด้านเทคโนโลยีการเกษตรและองค์ความรู้เฉพาะ ที่เป็นต้นแบบของการทำเกษตรกรรม เช่น การผลิตพืชแบบไม่ใช้ดิน ฟาร์มโคนมสมัยใหม่ ที่มีคุณค่า ต่อการเรียนรู้ และมีการถ่ายทอดความรู้ให้นักท่องเที่ยว
2. ความโดดเด่นด้านเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การเกษตร ทฤษฎีใหม่ การเกษตรกรรมแบบธรรมชาติหรือเกษตรอินทรีย์ การผลิตสารชีวภาพ เพื่อกำจัดศัตรูพืชเป็นต้น
3. สภาพธรรมชาติและความสะดวกสบายของแหล่งท่องเที่ยว มีความสวยงามตามธรรมชาติ หรือได้รับการและตกแต่งภูมิทัศน์ให้มีความสวยงาม และกลมกลืนกับธรรมชาติ
4. ความเชื่อมโยงของแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลายประเภท ภายในระยะรัศมี 20 กิโลเมตรมีแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ หรือไม่ เช่น แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น
5. การได้รับรางวัล ใบรับรอง หรือใบประกาศเกียรติคุณ จากองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร หรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว หรือสิ่งแวดล้อม หรือวัฒนธรรมท้องถิ่นเช่น รางวัลกนิรี รางวัลโลกสีเขียว ตราสัญลักษณ์ A (Agrotourism) ใบรับรอง GAP จากกรมส่งเสริมการเกษตร เป็นต้น
6. ความโดดเด่น และหลากหลายของผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร เพื่อจำหน่ายสำหรับนักท่องเที่ยวเช่น ไวน์ สบู่สมุนไพร ผลไม้แปรรูป สินค้าหัตถกรรม เป็นต้น
7. ความโดดเด่นและความหลากหลายของกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว เช่น การรอบการนวดและประคบสมุนไพร การขี่ม้า การรีดนมวัว การเก็บผลไม้ การคราดหอย การตกปลา การนั่งช้าง เป็นต้น
8. การเรียนรู้วิถีชีวิตหรือร่วมทำกิจกรรมกับเกษตรกร ได้แก่ การร่วมกิจกรรมและพักค้างคืนกับเกษตรกรในที่สูง การสัมผัสชีวิตของชาวนาไทยในภาคกลาง การร่วมกิจกรรมกับชาวประมงชายฝั่งทะเล การร่วมกินอยู่และทำกิจกรรมกับชาวสวนอัมพวา เป็นต้น (สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว)

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ชุดิมา วิวัฒน์ภักตร์กุล (2554) ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรที่สูงเลย ผลวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ระดับการศึกษาปริญญาตรี ซึ่งประกอบอาชีพเป็นพนักงานบริษัทเอกชน มาเที่ยวที่ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรที่สูงเลยเป็นครั้งแรก โดยมีคนรู้จักแนะนำ มาท่องเที่ยวแบบไปเช้าเย็นกลับ

นางเยาว์ พรหมประสิทธิ์ (2556) ได้วิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาการตลาดท่องเที่ยวเชิงเกษตรเกาะขอม อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ผลวิจัยพบว่า มีสิ่งดึงดูดใจเพื่อสร้างความเพลิดเพลินและกิจกรรมจำหน่ายสินค้าด้านเกษตร ต้นกล้าไม้ภายในบริเวณสวนเกษตรอยู่บ้าง แต่ไม่เน้นการเรียกเก็บค่าบริการจากการเข้าชมกิจกรรมในสวน การเดินทางมาท่องเที่ยวที่สะดวกมาเที่ยวในรูปแบบของการศึกษาดูงาน การประชาสัมพันธ์ยังไม่ทั่วถึง ขาดการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวต่างชาติ และแหล่งท่องเที่ยวสามารถเดินชมได้ตามอรัญชัย แต่ต้องอยู่ภายใต้กติกาของสวนเกษตรนั้น ส่วนแนวทางการพัฒนาทางตลาดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเกาะขอม อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา คือ ควรมีกิจกรรมการเรียนรู้ทางการเกษตรร่วมกันระหว่างนักท่องเที่ยวและเกษตรกร ควรมีการส่งเสริมการตลาด เช่น มีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องด้วยวิธีต่างๆทั้งในรูปแบบภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ด้านบุคลากรควรมีการฝึกอบรมภาคทฤษฎีในท้องถิ่นให้กับเยาวชนในเกาะขอมให้มีความรู้ด้านการตลาดบริการ อีกทั้งการจัดภูมิทัศน์ภายในสวนเกษตร และควรมีการสร้างเครือข่ายกับแหล่งท่องเที่ยวอื่นในจังหวัดสงขลาและจังหวัดใกล้เคียง

วิภารัตน์ สุราลัย (2556) ได้วิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน:กรณีศึกษาอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ผลวิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวต้องการให้แหล่งท่องเที่ยวมีการพัฒนามากที่สุดคือ พัฒนาล้างอำนวยความสะดวกน่าสนใจ พัฒนาที่พักแรม พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้สวยงาม พัฒนากิจกรรมภายในแหล่งท่องเที่ยว พัฒนาการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวและพัฒนากระบวนการให้บริการ

วันทนา นิยมบ้านดอน (2552) ได้วิจัยเรื่องการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในตำบลบางไผ่ อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี ผลการวิจัยพบว่า ตำบลบางไผ่ไม่มีการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเริ่มมาตั้งแต่ก่อนที่จะมีการส่งเสริมการท่องเที่ยว เดิมเป็นชุมชนเกษตรกรรมที่ยากต่อการเข้าถึง มีเพียงการสัญจรทางน้ำ ต่อมาเมื่อมีการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่น สร้างสะพานตัดถนนเข้าไป การเดินทางสะดวกสบาย จึงได้รับการส่งเสริมการท่องเที่ยวขึ้น โดยการเปิดตัวตำบลบางไผ่ออกสู่สายตาคนภายนอก ซึ่งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคใต้เขต 5 ได้จัดตลาดน้ำขึ้นที่บริเวณวัดบางไผ่ ทำให้ตำบลบางไผ่เริ่มเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว ต่อมาในปีพ.ศ.2541 มีการจัดตั้งชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวคลองร้อยสาย (ในบางแม่น้ำตาปี) ขึ้นโดยการรวมตัวกันของชาวชุมชนท้องถิ่น เพื่อจัดการท่องเที่ยวให้รูปธรรมมากขึ้น โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการท่องเที่ยว ต่อมาในปี 2550 เริ่มมีการจัดตั้งชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บางไผ่ โดยการสนับสนุนจากภาครัฐให้ประชาชนในตำบลบางไผ่มีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวมากที่สุด โดยการให้แต่ละหมู่บ้านสร้างทรัพยากรการท่องเที่ยวขึ้นมา ไม่ว่าจะเป็นวิถีการดำเนินชีวิต วิธีการทำเกษตรกรรม เน้นการอนุรักษ์วิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมดั้งเดิมเอาไว้ เพื่อเป็นจุดขายด้านการท่องเที่ยวให้หลากหลาย และแพร่หลายมากขึ้นปัจจัยส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรขึ้นมาในตำบลบางไผ่ คือ การ

เป็นพื้นที่ที่มีการทำเกษตรที่หลากหลาย เช่น การเป็นแหล่งผลิตมะพร้าวแหล่งใหญ่ของประเทศ การทำสวนต้นจาก การประมงและการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรในรูปแบบต่างๆเพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้าและเพื่อประโยชน์ในกิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นต้น

นอกจากนี้แล้วตำบลบางไผ่ยังมีลักษณะภูมิประเทศที่มีลำคลองเป็นจำนวนมาก สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับสายน้ำและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดขึ้น การเดินทางเข้าถึงพื้นที่สะดวก ทำให้นักท่องเที่ยวที่มีเวลาน้อยสามารถเข้าไปท่องเที่ยวได้ รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่เกิดขึ้นมีทั้งกิจกรรมทางน้ำ กิจกรรมบ้านพักโฮมสเตย์ กิจกรรมแสดงวิถีชีวิต ด้านเกษตร และวัฒนธรรม มีรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพียง 2 ประเภท คือ 1) แหล่งท่องเที่ยวเกษตรประเภทชุมชนหรือรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ดำเนินการในลักษณะ เป็นการดำเนินงานร่วมกันของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรในหมู่บ้านและ 2) แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรประเภทเฉพาะบุคคล หรือรายกิจกรรม เป็นจุดท่องเที่ยวเกษตรที่เป็นสวน หรือไร่ของเกษตรกรรายใดรายหนึ่งโดยเฉพาะรูปแบบการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในตำบลบางไผ่ไม่ออกเป็น ภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนท้องถิ่น ที่ต่างร่วมมือกันจัดการท่องเที่ยวให้เป็นไปตามแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวในบางไผ่ไม่ (คลองร้อยสาย) การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ชุมชนท้องถิ่นมีความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในด้านต่างๆแตกต่างกันออกไป ส่วนใหญ่ต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวในด้านที่ตนเองถนัดและไม่มีข้อจำกัดในเงื่อนไขอื่นๆ เช่นสถานที่หรือแหล่งเงินทุน ศักยภาพของตำบลบางไผ่ไม่ในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรอย่างยั่งยืน โดยการใช้แบบประเมินศักยภาพชุมชน พบว่า ตำบลบางไผ่ไม่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรอยู่ในระดับมาก ผลการศึกษาโดยรวมนอกจากจะทำให้ทราบและเข้าใจพัฒนาการของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแล้วสามารถใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในพื้นที่ตำบลบางไผ่ไม่ได้อีกต่อไป

ธินิกานต์ ประไกรวัน (2549) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาการจัดการสวนเกษตร ผู้การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร:กรณีศึกษาสวนขอ “รอยัล ทโรปาร์ค” ผลการศึกษาแบ่งเป็น 4 ส่วน คือ

1. มุมมองด้านพื้นที่แวดล้อม พบว่า ตำบลวังน้ำเขียว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ตั้งอยู่พื้นที่ ที่มีความเหมาะสมในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรและมีศักยภาพเพียงพอในการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยือนได้
2. มุมมองของนักท่องเที่ยว พบว่าสวนขอ “รอยัล ทโรปาร์ค”มีการบริหารจัดการแบบครบครัน และยังขาดการบริหารจัดการที่เป็นระบบ
3. มุมมองของนักท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวมีความคาดหวังในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร คือต้องการให้มีการจัดบริเวณต่าง เช่นที่พัก ที่จอดรถ แปลงสาธิตการเกษตรฯไว้อย่างเหมาะสม ต้องการให้มีผู้นำเที่ยวที่มีความรู้ ต้องการความเป็นกันเองของเจ้าของสวนและพนักงานใน

สวน ต้องการความรู้ในการทำการเกษตรอันจะนำไปประกอบอาชีพและต้องการให้มีที่พักในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ที่สะอาด สะดวก และปลอดภัย

4. มุมมองด้านการจัดการ พบว่าควรมีรูปแบบของการบริหารจัดการที่เป็นระบบ โดยแบ่งโครงสร้างองค์กรออกเป็นฝ่ายต่างๆทั้งนี้ ผู้บริหารหรือเจ้าของสวนจะต้องมีความเป็นผู้นำ และสามารถจูงใจผู้ได้บังคับบัญชา ให้ทำหน้าที่ของตนให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรให้ได้ด้วยความพึงพอใจ การดำเนินการทางด้านตลาดอย่างมีประสิทธิภาพ และควรจะมีการควบคุมการดำเนินงาน อันจะทำให้สามารถแข่งขันได้อย่างยั่งยืน

ปริญญ์ สิริจินดาร (2553) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตร-วัฒนธรรมโดยมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลตะปอน อำเภอ ขลุง จังหวัดจันทบุรี ผลการวิจัยพบว่า

1. ชุมชนตะปอนมีต้นทุนและศักยภาพที่จะนำมาจัดการท่องเที่ยวของชุมชนเองมากมายทั้งในด้านความโดดเด่นของวิถีวัฒนธรรมท้องถิ่น พื้นที่การเกษตร สวนผลไม้ ทำเลที่อยู่ติดเส้นทางหลักในการสัญจรของแหล่งท่องเที่ยวระดับชาติ เช่น จังหวัดตราด และเกาะช้างเป็นต้น

2. การนำต้นทุนและศักยภาพของชุมชนมาจัดการ เพื่อประโยชน์ในการท่องเที่ยวของชุมชนตะปอน จนได้รูปแบบเริ่มต้นที่จัดการโดยกลุ่มท่องเที่ยวของชุมชน และกำหนดอัตลักษณ์ (Identity) ของการท่องเที่ยวชุมชนในลักษณะ การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวัฒนธรรมชุมชน

3. ความต้องการเสริมศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนตะปอนในโอกาสต่อไปก็คือ ต้องการสนับสนุนจากภาคี/ภาคส่วนต่างๆเป็นต้นว่า องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น สถาบันทางวิชาการ หน่วยงานการส่งเสริมการท่องเที่ยว รวมทั้งกลุ่มภาคีอื่นๆเช่นสภาวัฒนธรรมจังหวัดเป็นต้น

4. ในช่วงท้ายของการวิจัย ได้เชื่อมโยงชุมชนตะปอนเข้าเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเกิดการก่อรูปขึ้นมาโดยชุมชนที่มีความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวและเป็นชุมชนที่เรียนรู้ขึ้นมาโดยใช้ฐานงานวิจัย น่าจะทำให้เกิดกลุ่มก้อนของชุมชนในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อเสริมให้การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนได้พัฒนาให้เข้มแข็งต่อไป

ปองพล วัลลหทัยกุล ชัชฎารัตน์ มุกดา และวสิรินทร์ วาริเสวตสุวรรณ (2550) ศึกษาแนวทางในการพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมในกลุ่มจังหวัดอีสานใต้ ประกอบด้วย 6 จังหวัด คือ ชัยภูมิ นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษและอุบลราชธานี ได้ประเมินเพื่อจัดลำดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมในกลุ่มอีสานใต้ โดยมีปัจจัยการประเมินศักยภาพ จำนวน 12 ตัวชี้วัด ผลการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 40 แหล่ง มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูง จำนวน 15 แหล่ง ศักยภาพปานกลางจำนวน 14 แหล่ง และศักยภาพต่ำจำนวน 11 แหล่ง สำหรับผลการวิเคราะห์ความต้องการของนักท่องเที่ยวโดยผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยว จำนวน 416 คน พบว่าส่วนใหญ่เดินทางมาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม เพราะความสนใจด้านเกษตรกรรม วิถีเกษตรกรรม สำหรับกิจกรรมที่นักท่องเที่ยว

ต้องการมากที่สุดคือกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจ ดังนั้นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรมในกลุ่มจังหวัดอีสานใต้ไว้ 4 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านการพัฒนาทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว เน้นการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ 2) ด้านการพัฒนาบริการการท่องเที่ยว 3) กลยุทธ์พัฒนาด้านการตลาดและประชาสัมพันธ์ 4) กลยุทธ์พัฒนาด้านอื่นๆ สำหรับการกำหนดยุทธศาสตร์พึงพาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งเบื้องต้นโดยเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน ได้แก่ ยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวกับกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดอีสานใต้เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวและยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาระบบงานสนับสนุนการท่องเที่ยว

